

lju zgodilo, da je svoj namen bolj kot tu dosegel v nekaterih drugih odnosih, ki se sicer v romanu razvijajo le na stranskih tirih. To bi veljalo zlasti za razmerje med Maro in Tometom, med moškim in žensko torej, ki vendarle v novi različici razkriva večno nerazčiščene odnose med spoloma in tako po svoje izraža težnje po osebni zadostitvi v provincialnem okolju. Z drugimi besedami: Marino hrepenenje po Tometovi ljubezni in po urejenem življenju, kot ga živijo drugi, je kakor tragična usedlina plehkega, vsakdanjega in ubijajočega; in ta problem je v romanu dosti bolj življenjski in bolj psihološko dokumentiran kot ljubezenska afera lepe Marjane in talentiranega slikarja.

Zorman v tej komediji v glavnem prikazuje učiteljstvo, zato hlo in vsega naveličano učiteljsko zbornico, vendar se omejuje le na osebne karakterje in na etično podobno tega stanja. Podoba zbornice je sicer dovolj ustrezno podana, ker izpričuje nekatere bistvene poteze vase zapirajočega se podeželskega učiteljstva, toda vseskozi je ob spoznavanju Zormanovih ljudi navzoč občutek, da temu stanju še nekaj manjka. To so neke širše eksistenčne razsežnosti in neka teža misli, katerih odsotnost še nadalje zmanjšuje umetniški uspeh romana. Gre namreč za položaj učiteljstva sredi provincialne miselnosti, ki je usmerjena v potrošništvo in pragmatizem, in navsezadnje tudi za položaj v širši družbeni skupnosti. Kakor je téma, ki jo pisatelj tu obravnava, hvaležna in v slovenskem leposlovju niti ne tako redka, tako je odtrgana od vseh tistih vplivov in mučnih družbenih silnic, ki utegnejo povzročati miselno letargijo, kakršno pisatelj v našem primeru razkriva. Podano je samo stanje in ne proces, samo posledica in ne vzroki, kajti v romanu ne spoznamo ničesar od vsega tistega, kar že dolga desetletja po vojni spravlja množico prosvetnih delavcev v apatičnost, v inertno opravljanje službenih dolžnosti, v neiskanje novih pedagoških

in splošno človeških vrednot. Tako se na koncu pokaže, kot da bi bilo vsemu temu krivo samo učiteljstvo, ker je takšno, kakršno pač je, da je torej krivda samo v njih in prav nič tudi zunaj njih, in tak prikaz, ki bi mu skorajda lahko rekli obsodba, seveda še daleč ne izraža stvari v njihovi globlji povezanosti.

Zormanova Pedagoška komedija vsebuje torej nekatere osnovne nespornosti v obdelavi snovi, ki se je pisatelj v tem romanu loteva. Čeravno je zunanja zgradba dokaj spretna in čeravno so nekateri detajli povsem ustrezno izdelani, pa je vendar končni učinek romana slaboten. Delo ne odkriva nobenih bistvenih, prepričljivejših spoznanj o našem svetu, takšnih na primer, kot jih je pisatelj Zorman posredoval že v nekaterih prejšnjih delih.

Jože Šifrer

DIMITRIJ RUPEL, TAJNIK ŠESTE INTERNACIONALE

Izmed obeh proznih besedil v omenjeni Ruplovi knjigi* je prvo, ki ima naslov Tajnik, najbolj obsežno, saj se že na zunaj vidi, da ga sestavljajo trije deli, le-te pa poglavja, če sploh še lahko tako imenujemo manjše sestavne dele. Ena od značilnosti tega besedila je v tem, da zajema tematiko v glavnem iz okolja in načina življenja, ki se navadno imenuje svetovljanstvo. Nastopajoči ga nekajkrat označujejo v skladu s svojimi nazori kot »buržoaznega«; večina njih izhaja iz višjih slojev družbe, iz »elite«, ali pa se vsaj giblje med njimi. Tudi do konfliktov med nastopajočimi prihaja navadno v manj vsakdanjih krajih: v hotelih ob morju ali jezeru, zdravilišču in podobnih krajih. Iz množice oseb avtor ne

* Dimitrij Rupel, Tajnik šeste internacionale. Opremil Marko Pogačnik. Založba Obzorja, Maribor 1971.

poudarja nobene tako zelo, da bi lahko postala glavni junak, temveč posveča pozornost zdaj eni zdaj drugi: največkrat Marku in Patriciji — ter postopnemu ohlajevanju ljubezenske zveze med njima; Janu, ki ga mori vsakdanjost, zato beži v fantazijski svet (»Sprašujem se namreč, kako bi se izognil prebivanju z vrečami, da, vrečami mesa, . . ., daleč od šumenja trgovine, splošnega kupčevanja, prepira zaradi milimetrov, zlobe in zvijač, brez maščevanja zaradi neuspeha, zaradi majhnosti in ozkosrčnosti . . . str. 35); Nandetu, za katerega avtor kar naravnost pravi, da je humanist, ne da bi se *bralec o tem prepričal iz kakega dialoga*, čeprav junaki nekajkrat začnejo razpravljati o ideoloških vprašanjih, najbolj izrazito o vprašanju spreminjanja sveta, o katerem nekateri nastopajoči menijo, da je akcija takšne vrste brezuspešna, drugi pa ravno nasprotno. Izkazuje pa se, da je dopustništvo in počitništvo ter različne oblike senzualizma, ki se jim skoraj vsi po vrsti prostodušno in brez kakršnihkoli večjih etičnih konfliktov predajajo, tudi oblika maskiranja, za katero se odvija boj za oblast, ne da bi se vsi nastopajoči jasno opredelili, razen v primeru partijske organizacije v zdravilišču, kjer se zdravi Markov prijatelj Kohn, ki se začne iz dolgočasja zanimati za politiko. Znotraj organizacije se oblikujeta dve frakciji, ki si želita pridobiti oblast. Prva si želi samo oblast, ne da bi pri tem spremljala ustroj institucij, gre ji le za personalne spremembe; druga, ki je pod vplivom novolevičarskega gibanja in maoizma, pa zagovarja potrebnost radikalnih sprememb. Toda avtor ne sledi podrobnosti pri odpravljanju tega spora, temveč ga prikaže v satirični luči in se začne na mnogih mestih nagibati v ironijo in parodijo. Tako izgubljajo ideološko-politična vprašanja dokončno vso resnost in pomembnost, celotno besedilo dobiva značaj igre, ki jo še stopnjuje udeležba oseb, ki imajo

sicer lastnosti konkretnih ljudi, a so očitno irealnega izvora. Takšna sta Arhitekt in njegova pomočnica Sibila v fantastični palači. Prvi si namerava celo podrediti realni svet; dogajanje se začne odvijati hkrati v realnem in fantazijskem svetu, tako da ni zmeraj mogoče jasno razločevati kdaj v enem in kdaj v drugem. Po vsem tem je mogoče sklepati, da je na Ruplovo prozo vplival znanstveno-fantastični film, kjer ni takšna tematika prav nič ne navadna, ali pa sodobni pustolovsko kriminalni romani, ki jih prebira širok krog bralcev. Avtor je seveda vse pobude prikrojil, dodal aktualno idejo o humanističnem humanizmu in njegovi nemoči, vnesel je tudi prvine tradicionalne socialne proze (mestno bohemstvo, smešenje snobizma višjih slojev), ki so manj opazne, in stopnjeval satiro na politične razmere. Zaradi te obilnosti je celota manj skladna kot pa njeni posamezni deli.

Pripovedna tehnika temelji na opisu, ki ne prehaja v detajle, zato ne gre za deskriptivnost, kot jo srečujemo v delu sodobne slovenske proze, zlasti zato ne, ker dopolnjuje Rupel opis zelo pogosto s komparacijami in metaforami. Blizu so mu tudi besedne igre, velikokrat zasledimo poigravanja z zvočno podobo besed (npr.: »Že znano, gnano, ponos barona, krona zvozna!« str. 4). Dogajanje se ostro menjava brez prehodov znotraj posameznih poglavij, kar daje vtis simultaneosti in tega, da imamo pred seboj nanzanih več krajših sestavkov, ki jih povezujejo le nekatere osebe, ne pa enotna linija pripovedi, saj bi se dogajanje lahko še nadaljevalo.

Drugo besedilo, Šesta internacionala (poziv na ustanovitev le-te), je pisano na način, ki ga je avtor razvijal v prvem; ker ga tu obnavlja v skromnejši meri in ob bolj običajnih motivih, se zdi ta proza samo dodatek k prvi.